

Список використаних джерел

1. Гордійчук М. «Микола Леонтович»// «Музична Україна», К. 1974, С. 7-8.
2. Кузик В. В. Микола Дмитрович Леонтович, Хорові твори, К., Муз. Україна, 2005 р.
3. Кияновська Л. О., Українська музична культура Тернопіль, Астон, 2000, с. 74.
4. Іванов В. Федорович. «Микола Леонтович» Спогади, листи, матеріали// «Музична Україна», К. 1982, С. 1-4.
5. Музика в школі, збірка статей, вип. 8,- К., Муз. Україна, с.58-61.
6. Орфеев С. «М. Леонтович і українська народна пісня»// «Музична Україна», К. 1974, С. 5.

The coverage of important musical and educational legacy of Nicholas Leontovich in his memoirs of his contemporaries.

Key words: *musician, teacher, creative activities, choral singing, musical creativity, musical folklore.*

УДК 378. 147. 134: 786 (043.3)

Воєвідко Л. М.

**УНІВЕРСАЛІЗМ ТВОРЧОЇ ПОСТАТІ
ВОЛОДИМИРА ПУХАЛЬСЬКОГО**

Стаття присвячена висвітленню музично-педагогічної діяльності провідного діяча В.Пухальського кінця ХІХ – початку ХХ сторіччя в контексті сучасного культуротворення.

Ключові слова:*універсалізм, фундатор, традиційні принципи, професійна вимогливість, художньо-педагогічний аналіз, концепція, українські музично-виконавські традиції.*

Володимир Пухальський – герой праці, заслужений професор України, перший ректор Київської консерваторії, композитор, диригент, педагог, громадський діяч. В.Пухальський є одним з фундаторів національної фортепіанної виконавської школи, багатогранний талант якого найповніше відкрився в педагогіці. Педагог виховав цілу плеяду видатних, відомих цілому світу піаністів-виконавців, педагогів, музичних діячів, мистецтвознавців [1, с. 22-38]. Серед учнів В.Пухальського – музиканти зі світовими іменами – В. Горовіц і А. Браїловський, прекрасні музиканти, професори, педагоги, які працювали в різний час у Київській та інших консерваторіях – А. Штосс-Петрова, М. Тутковський, Б. Яворський, А. Альшванг, Л. Ніколаєв, Г. Кюган, Д. Клімов, М. Гольденберг, Р. Зарицька, К. Михайлов, І. Беркович, Б. Міліч, Г. Артоболевська, С. Короткевич, А. Добкевич, З. Худякова, Є. Жарковський, О. Брон, С. Струмило, М. Гольдштейн та багато інших [2, с. 112]. При всіх виконавських, педагогічних, особистісних відмінностях їм властиві спільні риси, що дає вагоме право говорити про школу В.В. Пухальського, про українські виконавські традиції, одним з фундаторів яких він вважається.

На думку Гуральник Н. П., «педагогіка В. В. Пухальського спирається на індивідуально-трансформоване успадкування традиційних принципів декількох лідерів фортепіанних шкіл з домінантою взаємозбагачення (ІІ тип) та має ознаки І типу – самостійного визначення шляхів наслідування історичних надбань видатних педагогів-піаністів з яскраво виявленим ідейно-лідерським характером власної на рівні «материнської» фортепіанної школи» [3, с. 186].

На жаль, більша частина матеріалів про діяльність В. Пухальського втрачена. Надруковані статті про його життя і діяльність – нечисленні, короткі і мають

© Воєвідко Л.М., 2011

переважно біографічний характер. Аналізуючи публікації в пресі, можна зробити висновок, що В. Пухальського вкрай рідко згадують, тільки з нагоди деяких річниць (не всіх), а про педагогічну та виконавську діяльність взагалі не йдеться. Так, «Русская музыкальная газета» (1899 р., № 40) відзначає його талант та плідну педагогічну та просвітницьку діяльність, журнали «Музыкальное обозрение» (1928р. №2), «Музыка и революция» (1928 р., № 3) публікують спогади Г. Когана, учня В. В. Пухальського, про внесок Володимира В'ячеславовича у формування та розвиток піаністичної школи України, стаття Аністратенко Ж. «Педагог-просвітитель» (до 125-річчя від дня народження В. Пухальського) [4, с. 19] висвітлює деякі аспекти просвітницької та педагогічної діяльності митця. В статті Білокур Т. «Музична еліта вшановує В. Пухальського» окреслено віхи творчого життя українського піаніста, композитора, професора, першого директора консерваторії [5, с. 3]. У статті Борисюк О. «Вшанували українського маестро» з нагоди 150 річчя із дня народження йдеться про те ж [6, с. 8]. Тобто актуальність педагогічних надбань В. Пухальського очевидна, та на жаль, досі не досліджена і не використовується у фаховій підготовці майбутніх учителів музики для загальноосвітніх шкіл.

Важливим внеском у музичну педагогіку є монографія Н. П. Гуральник «Українська фортепіанна школа ХХ століття в контексті розвитку музичної педагогіки: історико-методологічні та теоретико-технологічні аспекти». Авторка пропонує проект історико-аналітичного дослідження основних тенденцій розвитку української фортепіанної школи ХХ сторіччя та узагальнює науково-теоретичні, методичні та практичні досягнення її представників у контексті музичної та загальної педагогіки. Дослідниця проводить відповідну періодизацію, аналізує методико-технологічні та інноваційні системи педагогів-піаністів минулого століття та визначає перспективи науково-педагогічного та музично-творчого розвитку фортепіанної школи України, висвітлює напрямки її функціонування в культурно-освітньому просторі [3, с. 1-460].

Педагогічний талант В. В. Пухальського виявлявся в умінні глибоко і тонко аналізувати гру учня, розуміти її основні переваги та недоліки, в умінні поставити правильний педагогічний діагноз і знайти найкоротші індивідуальні шляхи для розв'язання виконавських завдань. У цьому В. В. Пухальський був надзвичайно близький до Т. Лешетицького [7, с. 125].

Розкриття художнього змісту твору В.В.Пухальський тісно пов'язував з такими засобами музичної виразності, як виконавський ритм, артикуляція, динаміка, педалізація, фразування, аплікатура. Ядро музичного образу вбачав в інтонації, відводячи велике значення знаходженню «кульмінаційних точок» фрази. Інколи він радив виявляти ці точки спеціальними відтінками, збільшенням тривалості звучання. Такий прийом складав враження «живого дихання, пульсації ритму. Все це часто застосовував Пухальський, демонструючи високе мистецтво фразування» [7, с. 131].

В основі роботи над виконавською технікою лежала повна свобода піаністичного апарату. Підлегле значення техніки, не зменшувало відповідної роботи для набуття учнями всіх необхідних навичок технічної досконалості. Педагог проявляв велику винахідливість у складанні технічних вправ. Ці методи допомагали виховувати в учня внутрішню свободу, яка приводила до свободи руху [8, с. 91]. Володимир В'ячеславович був неабияким психологом, емпіричним шляхом знаходив правильні розв'язання практичних питань, проблем фортепіанного навчання.

Питання співвідношення художніх і технічних завдань у підготовці фахівців у процесі навчання і виховання піаніста було також важливим та одним з першочергових у класі В. Пухальського. На своїх щоденних заняттях зі студентами він підтверджував переваги слухових і образно-художніх уявлень щодо технічних.

Зауважимо: саме щодо гри на фортепіано передова педагогіка завжди прагнула до зближення вузько технічних завдань з висвітленням образного змісту музичного матеріалу. Працюючи в цьому напрямку, Пухальський завжди допомагав учням кожному індивідуально, зрозуміти та глибше вникнути у зміст твору, який вивчався, і відповідно обирати найбільш доцільні прийоми в оволодінні технікою. Отже, виховання творчої уяви разом з розширенням кругозору в практиці В. Пухальського нерозривне від вироблення технічної майстерності [9, с. 514].

Зміст роботи В. Пухальський вбачав у досягненні необхідної якості звучання. Жоден піаністичний прийом не існував сам собою. Працюючи над вправами, В. Пухальський завжди наголошував, що технічний і музичний розвиток нерозривні, відбуваються одночасно під постійним слуховим контролем: грати треба зосереджено, стежити за якістю звучання. Він вважав, що педагогу необхідно знати безліч вправ, але пропонувати учням найбільш корисні в кожному окремому випадку, виходячи з особливостей виконання твору та індивідуальних якостей учнів [7, с. 131].

Вдумливо працюючи, В. Пухальський відкрив нові для того часу принципи, які зіграли позитивну роль у розвитку національного піанізму та становлення українських виконавських традицій:

- 1) професійна вимогливість щодо проведення вдумливої, осмисленої та систематичної повсякденної роботи;
- 2) демократичність спілкування педагога і учня в процесі фахової підготовки;
- 3) творчий характер навчально-виховного процесу;
- 4) використання різноманітних методів;
- 5) глибокий художньо-педагогічний аналіз виконавської моделі музичного зразка.

Робота над зазначеними виконавськими методами проходила ненав'язливо. На першому плані було вдумливе, виразне виконання всіх творів, які вивчались у класі. Основу технічної свободи Володимир В'ячеславович вбачав у внутрішній свободі, в звичайному відчутті руху музики і розвитку фрази, в почутті форми. Тому він постійно наполягав на прослуховуванні власного виконання. Студент повинен чути і головне і те, що знаходиться на другому плані в фактурі, розрізняти мелодичну лінію кожного голосу, вміти виконати партію кожної руки окремо і з будь-якого місця [10, с. 215].

В. В. Пухальський вимагав від своїх учнів, як зазначалося вище, свідомого слухового контролю. Невипадково всі вони при різних рівнях музичної обдарованості чули власне виконання, а не сліпо виконували заучені рецепти. Велику увагу приділяв він розвитку слухових уявлень, роботі над звуком. Гра вихованців В.В.Пухальського вирізнялася змістовністю, врівноваженістю, відчуттям цілого і частин твору. У піаніста індивідуальні риси його творчої особистості – результат складної взаємодії природної обдарованості і життєвих шляхів, які зумовили особливості його виконавського-педагогічного стилю з притаманними йому конкретними, обґрунтованими вимогами до виконавства [10, с. 78].

Вивчення педагогічного репертуару класу педагога-піаніста Володимира Пухальського дозволило глибше проникнути в його творчу лабораторію, простежити еволюцію його поглядів на навчальний матеріал і його значення в вихованні та навчанні фахівців. В. В. Пухальський був першим автором фортепіанного педагогічного репертуару в Україні (збірник п'єс за редакцією В.В.Пухальського), виданого ще до революції в Києві Л. Ідзіковським. Цей факт маловідомий навіть фахівцям. Далі були педагогічний репертуар Г. Ходоровського, також виданий до революції

Л. Ідзіковським, і колективне редагування педагогічного репертуару для фортепіано Г. Беклемішева, В. Золотарьова, Л. Ревуцького (діячі Київського музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка 30-х років).

До збірки під редакцією В. Пухальського «Вибрані сучасні твори для фортепіано з зазначенням аплікатури і педалі» видавництва Л. Ідзіковського, яка включала 60 п'єс західноєвропейських композиторів, здебільшого ввійшли п'єси салонного характеру: Дюран – тв. 79, 84; Годар – тв. 53, 54, 55, 56, 83, 108, 109; Мошковський – тв. 7, 21, 41, 45; Рафф, тв. 54, Сен-Санс – тв. 3., а також популярні п'єси Гріга – тв. 38, 43, 46, 47. Аналізуючи педагогічний репертуар різних періодів діяльності митця, слід відзначити, що з кожним роком його зацікавлення цими творами слабшало, а в зрілому періоді педагогічної діяльності він взагалі відмовився від подібних творів.

Спогади учнів у вищезгаданих джерелах свідчать про те, що В.В. Пухальський володів великим репертуаром, часто і багато грав у класі, тобто користувався методом показу. Помітну перевагу він віддавав музиці композиторів-романтиків XIX століття. Любив виконувати музику Ф. Шопена. Пластична, наспівна, широка кантилена виконувалося з надзвичайним теплом. Польотна, легка, янтарна пасажна техніка, вільний ритм, гарний смак, благородство – ось основні риси виконання Шопена В. цВ. Пухальським. Відомий учень Володимира В'ячеславовича Л. Ніколаєв писав: «У Києві я навчався у прекрасного піаніста Пухальського. Він багато грав на уроках, любив продемонструвати бездоганні гами та арпеджіо. Як сріблом дзвенів! Також добре грав Шопенівські етюди в терцію, в сексту, ноктюрн соль мажор у подвійних нотах, Рубінштейнівську Баркаролу. Грав все це надзвичайно красиво. Звучання було прекрасним» [11, с.48].

До підбору репертуару для учнів В. В. Пухальський ставився з усією серйозністю. Відомо, що митець вів репертуарні записні книжки, до яких систематично заносив короткі нотні приклади творів, вказуючи при цьому на деякі художні й піаністичні завдання, пов'язані з їх виконанням. Факт існування репертуарних книжок ще раз свідчить про дивовижно відповідальне ставлення В.В. Пухальського до педагогічної праці, обов'язковими складовими якої, на його думку, були постійні настирливі пошуки, самодисципліна, бажання удосконалювати всі сторони педагогічної майстерності. Керуючись сентенцією, що мистецтво повинно ґрунтуватись на високому рівні майстерності, В.В. Пухальський вимагав від піаністів бездоганної професійності і ставився з презирством до вияву дилетантства. Володимир В'ячеславович високо цінував довершене, майстерне виконання.

Отже, універсалізм творчої постаті В. В. Пухальського реалізовувався за такими параметрами, які є дотичними до сьгоднішніх вимог освітньої парадигми та можуть слугувати якісній підготовці фахівців за наступними напрямками:

- 1) виховання здатності самостійно розв'язувати художні виконавські завдання при роботі над творами дозволить майбутньому вчителю музики забезпечувати навчально-виховний процес у школі за рахунок самостійного втілення інтерпретаційних ідей;
- 2) підпорядкування технічної майстерності художній при розв'язанні виконавських завдань;
- 3) якнайглибше проникнення в художній образ музичного твору на основі його художньо-педагогічного аналізу, що сприятиме ефективному сприйманню музики школярами;
- 4) використання різноманітних методів і прийомів роботи;
- 5) творча робота викладача зі студентами, що сприятиме розширенню їх потенційних можливостей;

б) демократичність у спілкуванні забезпечить наступність демократичних засад освітянського простору від покоління до покоління.

За умов національно-культурного відродження система підготовки фахівців мистецького напрямку вищими навчальними закладами вимагає переосмислення та перегляду з урахуванням історично-педагогічних засад минулого. Вітчизняна музична педагогіка, зокрема періоду кінця XIX – початку XX ст., не отримала належного висвітлення, вивчення та використання у професійній підготовці студентів, майбутніх учителів музики вищими навчальними закладами [12, с. 291].

Відповідно до концепції традиціоналізму освітня система розв'язує завдання формування базових знань, умінь і навичок, що дозволять студентів, майбутньому фахівцю мистецької спеціальності, перейти до самостійного засвоєння цінностей значно вищого рівня. На межі третього тисячоліття ведуться педагогічні пошуки в галузі мистецької освіти в Україні щодо традицій, сучасності та перспектив, розробки й використання нових педагогічних технологій і методик у мистецьких навчальних закладах України. Попри це, варто залучити українські виконавські традиції кінця XIX – початку XX сторіччя до навчально-виховного процесу, зокрема, напрацювання В.В.Пухальського, для якісної фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Список використаних джерел

1. Хурсина Ж. И. Выдающиеся педагоги-пианисты Киевской консерватории (1917-1938) / Ж. И. Хурсина. – К. : Муз. Україна, 1990. – 134 с.
2. Курковський Г. В. Питання фортепіанного виконавства / Г. В. Курковський. – К. : Муз. Україна, 1983. – 128 с.
3. Гуральник Н. П. Українська фортепіанна школа XX століття в контексті розвитку музичної педагогіки: історико-методологічні та теоретико-технологічні аспекти : монографія / Н. П. Гуральник. – К.: НПУ, 2007. – 460 с.
4. Аністратенко Ж. Педагог-просвітителю : до 125-річчя від дня народження В. Пухальського / Ж. Аністратенко // Музика. – 1973. – № 1. – С. 19.
5. Білокур Т. Музична еліта вшановує В. Пухальського / Т. Білокур // Україна молода. – 1998. – 26 берез. – С. 3.
6. Борисюк О. Вшанували українського маестро: з нагоди 150 річниці з дня народження / О. Борисюк // Вечірній Київ. – 1998. – 21 берез. – С. 8.
7. Майкапар С. М. Годы учения / С. М. Майкапар. – М.; Л., 1938. – 342 с.
8. Николаев Л. В. Статьи и воспоминания современников. Письма / Л. В. Николаев. – Л., 1979. – 168с.
9. Яворский Б. Воспоминания, статьи, переписка : Т. 1 / Б. Яворский; ред.-сост. И. С. Рабинович; Общая редакция Д. Шостаковича. – М., 1972. – 711 с.
10. Глиэр Р. М. Статьи. Воспоминания. Материалы в 2 т. / Р. М. Глиэр ; под ред. В. М. Богданова-Березовского: – Л. : Музыка, 1967. – Т.2. – 352 с.
11. Альшванг А. Советские школы пианизма: очерк четвертый: Школа Леонида Николаева / А. Альшванг // Сов. Музыка. – 1934. – № 2(8). – С. 44- 49.
12. Воевідко Л. М. Культурно-історичні умови становлення національної фортепіанної школи / Л. М. Воевідко // Наукові праці Кам'янець-Поділ. держ. ун-ту : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів і аспірантів : – вип. 2, в 2 т. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. держ. ун-т, інф.-вид. від., 2003. – Т.1. – С. 290– 292.

Article showcases the musical and educational activities of V. Pukhalsky –the leading figure of the late XIX - early XX century in the context of contemporary culture creation.

Key words: *universalism, founder, traditional principles, professional rigor, artistic and pedagogical analysis, conception, Ukrainian music and performance traditions.*